

מכתלי בית הדין

תשובות אקטואליות
בענייני חושן משפט

גיליון רס"ד, תשפ"ד

משולחנו של הגאון
רבי מנחם מנדל
פומרנץ שליט"א
ריש מתיבתא 'עוז והדר'

חזר בו מקיום אחת ההתחייבויות שבשטר התנאים

זה התחייבות צד החתן לשלם שלושים אלף שקלים לדמי שכירות דירה בשנה הראשונה עבור הזוג הצעיר. מאחר שכך, וכיוון שעל המדובר, התחייבו בשטר התנאים בערבות שני ערבים קבלנים, לכאורה ישנה כאן התחייבות גמורה ואפשר לחייב גם את הערבים לשלם את הסכום המדובר במקרה שהמתחייב, אבי החתן, אינו מממש את התחייבותו.

אך יש לעמוד ולדון בעיקר ההתחייבות האמורה ב'שטר התנאים' שהיא התחייבות הדדית בין צד החתן וצד הכלה וכלולות בה מלבד התחייבויות ממוניות גם התחייבויות על עשייה ופעולה, ועל התנהגות כללית, כלשון השטר: 'ראשית דבר הלא הוא החתן פלוני ישא למזל טוב את הכלה פלונית בחופה ובקידושין כדת משה וישראל, ואל יבריחו ואל יעלימו לא זה מזו ולא זו מזו רק ישלטו בנכסיהן שוה בשוה וידורו ביניהם באהבה ואחוה ושלוש ורעות'.

האם התחייבות כזו אינה בכלל 'קניין דברים', והאם היא מועילה לפחות על החלקים הממוניים שבה. על כך נרחיב להלן.

ג. התחייבות לפעולה

מצבה של רחל היה ביש, היא דימתה להיות 'כאניות סוחר' ולהביא ממרחק לחמה, אבל העסקים הלכו והסתבכו כשהוצא נגדה צו מעצר בשל חובות שלא שולמו לרשויות המס. בשלב הזה, ירדה רחל למחתרת וניסתה להציל מה שאפשר מעסקיה. ראובן שידע זאת וידע גם שלא לפני זמן רב סירבה רחל בשל 'דברים של מה בכך', לטעמו, להצעת שידוך עם שמעון העשיר, ניסה לשכנע אותה להתרצות לשידוך ולפתור את כל בעיותיה. מצבה התדמיתית קשה כעת מצד מצב מצב עסקיה ובשל העובדה שהיא במחתרת ולכן היא יכולה לדון בדברים לגופם ולהבין שהצעתו מצוינת. רחל התרצתה, אך מאחר ששמעון היה מאוכזב מהדחייה בפעם הקודמת, סיכמו הצדדים שאם אחד מהם יחליט משום מה לחזור בו יצטרך לשלם לשני חמשת אלפים זהובים.

הם עשו קנין כדת וכדין, והתנו את השידוך במה שהורו לשני עדים לכתוב שני

העדים חתמו על השטר והצלחת נשברה בידי המחזנת. מזל טוב. מזל טוב.

החתונה הייתה שמחה ומאושרת, כולם פרגנו שמחה לחתן ולכלה, והשכונה כולה צהלה ושמחה. אבל כאשר סיים אבי החתן לשלם את הוצאות החתונה ממעט הכסף שהצליח לאסוף מיהודים רחמנים ומשורה של כמעט עשרים עמותות תמיכה שאת כתובותיהן השיג מרשימה שהתגלגלה בין מחותנים שזקוקים לה, הוא הבין שלא נותר בידו סכום כלשהו למימוש ההתחייבות הבסיסית שלו למגורי הזוג בשנה הראשונה. שלושים אלף שקלים אלו דמו בעיניו כהר עצום שאין לעלות על הדעת לטפס עליו.

אחרי שורת רמזים שהועברו אל האב בכלים מכלים שונים, הסביר האב שכוונתו הייתה שישתדל לעזור, אבל הוא לא התכוון להתחייבות ממונית 'כמו חוב לבנק' ובפועל הוא לא מתכוון לעשות 'מאמצים' כדי לעמוד בתשלומים אלו.

בני משפחת הכלה, היו טיפוסים מעשיים יותר, לצערם הם הורגלו בכך מהתקופה שלאחר פטירת אבי הכלה המנוח, כך שלמרות שכסף לא היה בידם, הם לא הסירו אחריות ודאגה לזוג הצעיר בשנתו הראשונה וניסו לממש את ההתחייבויות שניתנו. לשם כך פנו אל בית ההוראה להתייעץ: האם יש תוקף להתחייבות שנתן אבי החתן בזכרון דברים ושעליה נחתם 'כמדובר' בשטר התנאים, בקבלת קניין, ערבים וחתומים עדים. ואם לא יוכלו לגבות מאבי החתן, ירצו למצער לחייב את הערבים לשטר התנאים.

עיקרי הנושא בהלכה

א. ההתחייבות שבשטר 'תנאים' הנהוגים בזמננו

נוסח ההתחייבות בשטר התנאים הנהוג בזמננו הוא ש'פלוני, העומד מצד בנו החתן פלוני נ"י מתחייב כמדובר'. המדובר, הוא מה שדובר וסוכם לפני חתימת שטר התנאים בין הצדדים ונכתב בשטר זכרון הדברים שביניהם. במקרה שלפנינו כלולה בסיכום

המולה בבית רב השכונה הייתה גדולה. מורגל הוא הבית הזה בשאון החיים, אנשים באים והולכים בשאלות של יורה דעה ואורח חיים. בני הבית והרבנית הסכימו זה מכבר לחיים של שליחות שכל כולם מוקדשים לישראל עם קדושים, למצוקות כמו לשמחות. והערב הזה, היה אחד הערבים השמחים.

שתי המשפחות המשודכות נמנו על תושבי השכונה וההיסטוריה המורכבת שלהן כאבה לכולם. משפחת הכלה איבדה את אביהם המשפחה באופן טראגי לפני כמה שנים, וההיסטוריה הרפואית והכלכלית בבית משפחת החתן לא הייתה אף היא מן המשופרות. אם לנקוט בלשון המעטה. לא פלא איפה שהרב המוערך של השכונה, הכניס את עצמו באופן אישי בעובי הקורה וליווה את המשפחות גם במסגרת השידוך הזה, עד להבאתו לידי גמר טוב. הווארט נחגג בסלון ביתו של הרב, החדר העטוי ספרים מכל עבר ובמרכז שולחן, שולחן ערוך וטלפון.

מיד כשהובן שהדברים הולכים ובאים לידי גמר, הזדרזו העסקנים לתפוס מקום לחתונה באחד האולמות המכובדים והזולים שהוקמו בשנים האחרונות והחתונה נקבעה לתחילת עונת החתונות מיד לאחר חג השבועות. במקביל, בחדרו של הרב, החלו הצדדים לסכם את הפן הכלכלי של השידוך ולערוך 'זכרון דברים'. כסף לא היה שם. לא במשפחת הכלה היתומה ואף לא במשפחת החתן, שאף שב"ה היו דבקים בה' וגם 'חיים כולכם היום', לא הייתה הפרנסה מצויה בכיסם מאז ומעולם. אבל לגור באיזשהו מקום צריכים וכדי לסגור את הפינה הזו, הבין אבי החתן שאין מנוס מלהתחייב על המינימום: לדאוג למגורי הזוג למשך השנה הראשונה, בסך שלושים אלף (30,000) שקלים עבור שכירות דירה. שתי המשפחות ישלמו באופן שווה את הוצאות האולם וכל אחד ישא בהוצאותיו הוא לגבי יתר ההוצאות כביגוד וכדומה.

נערך שטר תנאים בכתב ידו המסולסל והקריא להפליא של הרב דמתא, אחד השכנים של משפחת החתן ודוד זקן של הכלה הוחתמו כערבים, נערך קניין סודר כמקובל,

שטרי חוב של חמשת אלפים זהובים, אחד על שם שמעון ואחד על שם רחל, לחתום על השטרות ולהפקיד אותם בנאמנות בידי אחד העדים כדי שאם מי מהם יעכב את הנישואין מעבר לתאריך מוסכם, ימסור הנאמן את שני השטרות לשני.

נראה שחששו של שמעון לא היה סתמי, מיד לאחר שהתפרסם דבר השידוך, באו כמה מבני משפחתה של רחל והחלו מכלימים אותה בעקבותיו. בשלב מסוים, היא נשברה והתחרטה מהשידוך. לשמחתה התברר לה שהעדים עדיין לא כתבו את השטרות והיא מיהרה להורות להם שלא לעשות זאת. אך שמעון הכריח אותם למלא את ההוראה המקורית, שהרי בלאו הכי השטרות יופקדו בידי אחד מהם, ואחר כך נשאל רב.

לאחר שנחתמו השטרות והופקדו כמוסכם בידי אחד העדים, נשלחה השאלה לרבן של כל ישראל הרא"ש, לדעה מה יעשה בעניין זה. האם יוכל שמעון לגבות את הקנס באמצעות השטר שנכתב לפי הוראת רחל אך אחרי שחזרה בה.

הרא"ש בתשובתו המנומקת (שו"ת הרא"ש כלל לד סימן ג) קבע שהאשה פטורה מלשלם את הקנס, מכמה סיבות: א. מתוך הדברים מוכח שכוונתם הייתה שהקנס מותנה בהתחייבות שבשטרות ובמסירתם ביד הנאמן, ולכן מאחר שביטלה את ההוראה לכתוב את השטרות בטרם נכתבו ובטרם נמסרו ליד הנאמן אין להתחייבות זו תוקף. סברא זו מבוארת בסוגיית הגמרא (בבא בתרא עז.) שכשאדם אומר 'זכו לפלוני בשדה על מנת שתכתבו לו את השטר' יכול לחזור בו מכתבת השטר וממתנת השדה, כיון

ולגבי השבועה, יש להורות על פי תרומת הדשן (סימן שכו) שהמודה שקיבל על עצמו שבועה, אך יודע בעצמו שלא נשבע, אינו חייב לקיים את ה"שבועה" שלא הייתה. ההודאה במקרה הזה לא מקבלת תוקף מחייב כפי שהיה קורה בהודאת ממון. לאור זאת, אזכור לשון שבועה בשטר התנאים אינו מחיל על הנערה חיוב של שבועה

שתלה את הזכייה בשדה בכתבת השטר. ב. גם אם היו עושים קניין על עצם ההתחייבות למסור את השטר לידי הנאמן, לא הייתה חלה התחייבות זו, שהרי זה 'קנין דברים' בעלמא, וכמבואר בגמרא (שם ג.) שכאשר מתחייבים לעשות פעולה מסוימת ולא התחייבות ממנית, אין להתחייבות זו תוקף. ג. יתכן שכל ההתחייבות במקרה הנ"ל נכנסת לתחום ה'אסמכתא' שכן חיובי קנסות צריכים להיעשות בבית דין חשוב ולא בצורה כזו.

הרמ"א, בעקבות פסק הרא"ש, פסק (שו"ע חו"מ סימן רמג סעיף ז) שזוג שעשה קניין לישא זה את זו ואמרו בעת הקניין שיכתבו על

כך שטרות, אם חזר אחד מהם קודם כתיבת השטרות נתבטל הקניין כולו, שהרי תלו אותו בכתבת השטרות וזו התבטלה.

על כך העיר הסמ"ע על אתר (ס"ק יב) שנראה שבמקרה שבו עוסק הרמ"א אין צורך להגיע לפסק הרא"ש כדי לבסס את הדין שאינם חייבים לישא זה את זו, כי דווקא במקרה של הרא"ש שבו הנושא היה הקנס שקצבו ביניהם, שהוא חיוב ממוני, יש לקניין על מה לחול וכדי לבטל את הקניין צריכים להגיע לכך שתלו את הקניין בכתבת השטר. אבל כשכל ההתחייבות הייתה רק על עצם הנישואין, פשוט שאין זה אלא קניין דברים בעלמא שאין לו איך לחול. ומסיים הסמ"ע שזו הסיבה שרגילים לכתוב ב'שטר התנאים' שהעריבים הם על הקנסות הקצובים בשטר ולא על עצם ההתחייבות לישא זה את זו עד תאריך פלוני.

וכתב הט"ז (שם) שמכל מקום מבואר מפשטות דברי הרמ"א שלא הזכיר בלשונו את עניין הקנסות, שלדעתו ההתחייבות על נישואין אינה נחשבת קנין דברים ולכן רק משום שתלו את ההתחייבות בכתבת השטר יכולים לחזור בהם. וכדבריו נקט להלכה ולמעשה בערוך השולחן (שם סעיף ח) וביאר טעם הדברים, שהחיוב להינשא זה לזו כולל שיעבוד הגוף שהבעל מחייב את עצמו במזונותיה ובלבושיה והיא משעבדת עצמה למלאכה, ושעבודים אלו אינם גרועים משכירות הגוף למלאכה שוודאי מועיל עליה קניין ואין זה בכלל קניין דברים.

לעומת זאת, בבית שמואל (אה"ע סימן נא סק"י) נקט בפשיטות שאכן 'שטר התנאים' והקניין שנעשה עליו, מהווים רק 'קנין דברים' בעלמא ואינם מחילים התחייבות אמיתית, אלא נעשה רק כדי לחזק ולאמת את הדברים שביניהם. וכן דעת פוסקים רבים שהסכימו לדברי הסמ"ע, והובאו דבריהם בארוכה באוצר הפוסקים (אבה"ע סימן נ ס"ק לג אות א.) וגם בדברי הט"ז פירשו בשו"ת מהרי"ץ (ח"א סימן קלב ד"ה ויש לו) ובספר נהורא דיעקב (חו"מ סימן רמג שם) שכוונת הרמ"א כי בכלל הקניין על הנישואין הוא קנין גם על הנדוניה, ונמצא שאין זה קנין דברים.

וכן מפורש כבר בר"י מיגאש (שו"ת סימן קלה) שכתב ממש בנידון דידן, 'עמדנו על שאלה זו והתבוננו בפרקיה, וראינו שהקנין שהעידו בו על ראובן שקנו מידו שישא את בת דודו אינו קנין כפי שורת הדין, להיותו קנין על פעולה שיעשה אותה, והוא נקרא קנין דברים שאינו קנין, לפי שהקנין אינו מועיל אלא בכל דבר שיש בו עצם'. וכן מפורש בתרומת הדשן (סו"ס רז) שהקניין הוא רק לחזק ולאמת הדברים שביניהם.

העולה מכל הנ"ל לעניין שלפנינו הוא, שההתחייבות בשטר התנאים, אם לא נכתבה

כראוי באופן המועיל להחיל חיובי ממון, אין בה אלא קנין דברים בעלמא וכאומר 'אתן'. וכל שכן, כאשר כללה ההתחייבות רק פעולות כגון שישאו זה את זו, שאין בה התחייבות ממון.

ג. התחייבות על קנס וקנין 'אתן' ואין מועיל שטר התנאים

כאמור, מדברי הסמ"ע מבואר, כי אף שלא מועילה התחייבות על פעולות והרי היא בכלל קניין דברים שאין לו תוקף, מכל מקום ניתן להתחייב על הקנס שקוצבים למקרה שבו לא יקיימו את ההתחייבות לפעולה. ויש לבאר כיצד מועילה התחייבות זו.

הראשונים נחלקו בשאלת אייתוקפו של קניין 'אתן' מצד שהוא קניין דברים בעלמא, וכמבואר בשולחן ערוך (סימן רמה סעיף א-ב): הכותב בשטר נתתי שדה פלונית לפלוני או שכתב נתתיה לו, או הרי היא שלו, הרי זה זוכה בה כשיגיע השטר לידו. אבל אם כתב בשטר 'אתנונו לו', אף על פי שהעידו עליו העדים לא זכה המקבל. וביאר הרמ"א שכל זה גם כשעשו על כך קניין, שאין זה אלא קניין דברים שאין לו תוקף. וסיים השו"ע שיש אומרים שמועיל קנין 'אתן'.

הביא הרמ"א (סעיף ב) שמהרי"ו (סימן קמג) פסק כפי השיטה הראשונה שאין לקניין הדברים כל תוקף ולכן הכותב לאשתו בשעת השידוכין (אירוסין ושטר התנאים לפי המנהג הרווח כיום בקרב קהילות האשכנזים) לעשות לה כתובה גדולה או בשאר כל התחייבויות הצדדים, כגון נתינת מעות עבור דירת המגורים, וכל כיוצא בזה, לא זכתה כל זמן שלא כתב לה, ולכן נהגו לעשות תנאים חדשים בשעת החופה. אלו דברי הרמ"א.

על כך הביא הסמ"ע (סק"ב) שיש מקשים, מדוע מועילים ה'תנאים' שבשעת החופה יותר מאלו שבשעת השידוך. וביאר שמאחר שבשעת השידוך הצדדים חוששים שמא לא יזכו לבוא בברית הנישואין, אינם רוצים שההתחייבויות לבני הזוג שנכתבו בלי תנאי נישואין יחולו גם באופן של ביטול הנישואין, ולכן כל ההתחייבות היא רק על מעשה עתידי, 'אתן' בשעת הנישואין, וזהו קניין דברים שאין לו תוקף. ולכן רק ההתחייבות הקנס שהיא על ביטול הנישואין ואין בה תנאי חלה ולא יתר האמור בשטר, אך ההתחייבות ב'תנאים' הסמוכים לחופה נעשית בשעה שכבר עומדים להינשא, ושוב אין המחנותים חוששים להתחייב בלשון התחייבות גמור ולכן חלה. [גם הקנס, היה נחשב 'אסמכתא' ולא חל, והסיבה היחידה שהוא חל היא שהוא תשלום על הבושת הנגרם לצד השני כתוצאה מביטול השידוך ורק על דעת זה מתחייבים בתשלומי הקנס ולכן חיוב זה חל].

למדנו, שההתחייבות הנכתבת ב'שטר התנאים' שתוכנה התחייבות על פעולות עתידיות בלשון 'אתן' אינה מועילה. ואפשר רק להתחייב בתשלומי קנסות באופן שאינם 'אסמכתא'. וכיום נהגו לכתוב גם בשטרי התנאים הראשונים שבשעת השידוכין נוסח גמור של התחייבות, ונראה הטעם משום שיש אומדנא חזקה שכל ההתחייבות היא וודאי רק

על דעת שלאחר זמן יינשאו זה לזה.

ד. חרם ושבועה שב'שטר התנאים'

עד עתה עסקנו בפן הקנייני של 'שטר התנאים' וביארנו שלא חלו ההתחייבויות שהן בבחינת 'קניין דברים', אך כן חלו ההתחייבויות הקנסות באופן שנעשו בשל סיבות מוצדקות כמו בושת ואין בהם אסמכתא. ואמנם בשטר התנאים שבמדינת פולין וגלילותיה היה גם קבלה בחרם ובשבועה שלא לעבור על המוסכם בין הצדדים (נחלת שבעה שטר תנאים הראשונים סימן ח ס"ק י אות י).

העולה מכל הנ"ל לעניין שלפנינו הוא, שההתחייבות בשטר התנאים, אם לא נכתבה כראוי באופן המועיל להחיל חיובי ממון, אין בה אלא קנין דברים בעלמא וכאומר 'אתן'. וכל שכן, כאשר כללה ההתחייבות רק פעולות כגון שישאו זה את זה, שאין בה ההתחייבות ממון

ולכאורה מצד זה ודאי יש לקיים את כל האמור בשטר. אך מלבד הדבר שאין אלו מחייבים את הערבים, כבר עמדו האחרונים לדון ולפקפק גם על חיובם של החתן והכלה עצמם מכח חרם ושבועה אלו.

אל שולחנו של הנודע ביהודה (מהדורה קמא יורה דעה סימן סח) התגלגל עניינה של נערה שהשתדכה ולאחמ"כ המיר אבי החתן את דתו, והנערה חזרה בה מהשידוך, עם ביטול השידוך הגיש אבי החתן המומר תביעה בערכאות של המלכות לאסור על הנערה להינשא לשום אדם, מאחר שיש לה לעמוד בהתחייבות שנעשתה בשטר בחרם בשבועה ובתקיעת כף להינשא לבנו.

כדי להציל את הנערה מכבלי עגינותה מיהר העסקנים להריץ אל הנודע ביהודה בבקשה שיאיל לכתוב תשובה הלכתית אותה יוכלו להגיש לערכאות ולשכנעם כי לפי דת ישראל גם שטר השידוכין אינו יכול למנוע מהכלה לחזור בה. הנודע ביהודה בתשובה ערוכה בחכמה נפלאה הוכיח לערכאות כי אין מקום לעכב נערה זו מלהינשא לראוי לה, אך כמובן נזהר מלכתוב הלכה פשוטה וידועה (רא"ש כלל לד סימן א, אבה"ע סימן נ סעיף ה) שאם השתמדה אפילו אחות הכלה רשאי החתן לחזור בו, וכל שכן כאשר אבי החתן השתמד שיכולה הכלה לחזור בה, שהרי הכרעה כזו בוודאי לא היו מכבדים בערכאות, ולכן טרח הנודע ביהודה לכתוב טעמים רבים נוספים אחרים להיתר נערה זו, נעמים כאלו שיוכלו להתקבל גם על לב הערכאות.

כדי לבסס את אמינות התשובה כתב הנודע ביהודה מיד בתחילת התשובה כי הוא לא מיהר להשיב, ועיכב את תשובתו כדי לתת אפשרות לנערה לעשות חושבים

שנית. לאחר שחלפו ימים והמריבה רק גברה, החליט הנודע ביהודה לערוך את תשובתו לגבי החרם.

ועוד כתב בראשית התשובה כי אע"פ שדין ודברים זה לא בא לפניו, הכנים עצמו לברר את נושא החרם, לפי שאין דרכו להימנע מלהשיב לכל שואל, קרוב כרחוק, אלא שלנושא הקנס אינו מתייחס, כי הוא נוגע לענייני ממון שבין אדם לחברו ובאלו אין הדין רשאי לשמוע דברי צד אחד בריכו והרי אבי החתן לא הגיש את תביעתו בפניו, ובפרט שהחתן והכלה אף אינם נמנים על בני קהילתו. ויותר מכך, שהרי הנידון שבין הצדדים ממתיך להכרעת הערכאות, ולכן הוא מנוע מלהתייחס בפסיקה לפן הממוני, וכל דבריו נאמרים רק כמורה הוראה בשאלות של איסור והיתר.

במהלך התשובה, בוחן הנודע ביהודה, שלושה איסורים אפשריים שביטול התנאים כרוך בהם: חרם קדמונים על ביטול שידוך, שאינו תלוי כמובן באזכור החרם בשטר התנאים; חרם ושבועה המוזכרים בשטר התנאים במפורש;

ותקיעת כף שנעשתה בין הצדדים כפי שנכתב בשטר התנאים.

הנודע ביהודה מספר כי הבהיר לנערה חומר עוון שבועה, והעובדה שאם תכחד ולו פרט קל מידיעת הרב, הרי היא משולה לחולה שמחסיר פרטים מידיעת הרופא. לאחר חקירה ודרישה הובהר שבשעת התנאים לא נשבעה הנערה כלל, לא קיבלה על עצמה חרם ולא התבצעה כל תקיעת כף. לפיכך יש להתייחס רק לשאלת חרם הקדמונים ותוקף הדברים המוזכרים בשטר: החרם והשבועה ותקיעת הכף.

מהר"י וייל (סימן קלז) כתב שמקובל שאנשים חוזרים בהם משידוך בלא התרת החרם ומשלמים את הקנס הנקוב ושום אחד מן החכמים לא העיר כי ביטול שידוכין מצריך התרת חרם הקדמונים. וכן פסקו לדינא הב"ח (חושן משפט סימן רז ס"ס כז) והט"ז (יורה דעה סימן רלו ס"ק יג). וכ"כ הבית שמואל (אבן העזר סימן נא ס"ק י) וביאר הטעם שלא חששו לחרם הקדמונים, כי דבר החרם לא הוזכר ברוב הפוסקים.

אך כתבו הב"ח (חו"מ סימן רמה א-ה) והט"ז (יו"ד שם) כי כיון שחזרו להוסיף בשטר התנאים ב מ פ ו ר ש שהחרם לא יפטור את הקנס

והקנס לא יפטור את החרם, כוונתם להוסיף חרם חדש מכח כתיבה זו, וכן כתב הבית שמואל (אבה"ע שם). לגבי נקודה זו, מביא הנודע ביהודה את דברי הסמ"ע (סימן רמה סק"ב) שכתב במפורש שהחרם לא חל, גם אם כתבו במפורש בשטר התנאים שתשלום הקנס לא יפקיע את החרם, והובאו דבריו גם בבית שמואל (שם).

ולגבי השבועה, יש להורות על פי תרומת הדשן (סימן שכו) שהמודה שקיבל על עצמו שבועה, אך יודע בעצמו שלא נשבע, אינו חייב לקיים את ה"שבועה" שלא הייתה. ההודאה במקרה הזה לא מקבלת תוקף מחייב כפי שהיה קורה בהודאת ממון. לאור זאת, אזכור לשון שבועה בשטר התנאים אינו מחיל על הנערה חיוב של שבועה.

מה גם, שההתייחסות של שטר התנאים למה שקבלו עליהם הצדדים בשבועה, נראה מתוכה שהיא מתייחסת להתחייבויות הכלכליות שבין המחזותנים ולא לעצם ההצהרה שהחתן ישא את הכלה. שהרי נוסח תנאים שבא לפני הנודע ביהודה הוא: 'וכל הא דלעיל קבלו עליהם הצדדים הנ"ל לאשר ולקיים עליהם ועל באי כוחם בחרם חמור ובשבועה דאורייתא ובקנס'. ולשון 'באי כוחם' היינו של הורי החתן והכלה שמתחייבים ממונית ומשעבדים ממונם שיתחייבו לשלם הם ויורשיהם, אבל החתן והכלה מתחייבים לשאת זה את זה, ומה שייך לחייב בזה את באי כוחם, וכשם שלשון באי כוחם הולך על הורי החתן והכלה, כך גם המשך הלשון חרם גמור ובשבועה דאורייתא נאמר כלפי הורי החתן והכלה.

נקודה נוספת, לגבי עצם מימוש הנישואין, התחייבות הכלה [להתרוצות לנישואין] בכלל לא מוזכרת בשטר התנאים. נאמר בשטר שהחתן ישא אותה, אך לא נאמר דבר על התחייבויותיה שלה, למעט התחייבות שלא להבריש ממון זו מזה. נמצא שלגבי הכלה אין בדל שמץ של שבועה וחרם מצד האמור בשטר התנאים, וכל הנושא הוא רק חרם הקדמונים הכללי על ביטול שידוך, אך כבר נתבאר כי הפוסקים כתבו שלא נהגו להזהר בחרם זה שבועה שלא הוזכר ברוב הפוסקים, וכתב כי אף אם נאמר שיש חרם הקדמונים, הרי הנערה טוענת על חתנה כי 'מאס הוא עלי', ובזה אפילו נשאה חייב החתן לגרשה (רמ"א יו"ד סימן רכח סעיף כ), וכל שכן שאין אנו מחרימים אותה להינשא למי שחייב לגרשה. לסיכום נקודה זו בחלק

הנוגע לדיון שלפנינו: החרם והשבועה שבשטר התנאים אינם מחייבים את החתן והכלה לממש את ההתחייבויות הממוניות שמופיעות בשטר התנאים.

המשך הדיון והיוצא להלכה נביא בע"ה ובס"ד בשבוע הבא.

